

S E R I A D E A U T O R
FERNANDO PESSOA

FERNANDO PESSOA
CARTEA
NELINIȘTIRII
,

COMPUSĂ DE BERNARDO SOARES,
AJUTOR DE CONTABIL ÎN ORAȘUL LISABONA

Ediția RICHARD ZENITH

Traducere din portugheză, prefață și note de
DINU FLĂMÂND

Ediția a treia

HUMANITAS
fiction

Redactori: Iustina Croitoru, Raluca Popescu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Georgeta-Anca Ionescu
DTP: Denisa Becheru, Veronica Dinu

Tipărit la Master Print Super Offset

FERNANDO PESSOA
*LIVRO DO DESASSOSSEGO, COMPOSTO POR BERNARDO SOARES,
AJUDANTE DE GUARDA-LIVROS NA CIDADE DE LISBOA,*
Edição Richard Zenith
7ª edição, 2007
© Porto Editora and Richard Zenith (2019)
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2009, 2010, 2012, 2019, 2024
pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PESSOA, FERNANDO

Cartea neliniștirii: compusă de Bernardo Soares, ajutor de contabil
în orașul Lisabona / Fernando Pessoa; ed.: Richard Zenith; trad. din portugheză,
pref. și note de Dinu Flămând. – Ed. a 3-a. – București: Humanitas Fiction, 2024
ISBN 978-606-097-371-3

I. Zenith, Richard (ed.)

II. Flămând, Dinu (trad.; pref.; note)
821.134.3

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723/684 194

Notă asupra ediției

Cu *Livro de Desassossego* debutează această ediție românească, selectivă, din scrierile lui Fernando Pessoa. Îi dorim seriei o viață cât mai lungă, cu un decalaj nu foarte mare față de ediția critică a operelor complete, care încă își urmează, chiar și în Portugalia, destinul neîncheiat. Țin de la bun început să-i mulțumesc Editurii Humanitas Fiction pentru efortul în care se angajează. În comparație cu celelalte ediții străine, care au întreprins în altă ordine publicarea lucrărilor majore rămase de la Pessoa, această serie românească acceptă de la bun început o excepție. Nu începe cu poezii ce locuiau în Fernando Pessoa, ci cu unicul prozator din această multiplă familie. Explicația e simplă. Prima ediție din *Cartea neliniștirii*, apărută în românește în anul 2000, s-a epuizat rapid.¹ Este ceea ce s-a întâmplat și cu absolut toate traducerile în alte limbi. Ca și în alte țări, cititorul român a aflat repede că ținea în mână ultima mare surpriză literară a veacului trecut. Dar spre deosebire de edițiile din alte limbi, care și-au urmat cursul firesc al reeditărilor și completărilor, reactualizarea și reeditarea traducerii românești inițiale nu a fost posibilă, din diverse pricini. Între timp prima ediție, cu un tiraj deja insuficient, a ajuns direct în circuitul cărților rare. Era evident că seria de la Editura Humanitas Fiction trebuia să înceapă cu *Cartea neliniștirii*!

Între timp cele peste 27 000 de documente rămase de la Pessoa – manuscrise, pagini dactilografiate, schițe cu sumarul unor

1. În urma publicării acestei lucrări, Dinu Flămând a primit Premiul pentru traducere acordat de Uniunea Scriitorilor din România. (N. ed.)

volume de poezie, proză, teatru, texte critice și filozofice ș.a. – înghesuite într-un cufăr, au putut fi descifrate mai bine și ordonate după noi criterii. Fragmentele purtând titlul „Livro do Desassossego“ erau aranjate în nouă plicuri mari dintre care doar despre primele cinci se poate crede cu certitudine că ar fi făcut parte dintr-un eventual sumar al cărții, dacă Pessoa s-ar fi decis s-o publice. Nu a rămas de la autor nici un plan cât de cât consistent. Iată de ce editorii portughezi și, de asemenea, cei din alte țări au alcătuit, la început, sumare diferite dispunând, cel puțin o vreme, de fiecare dată în altă ordine fragmentele care alcătuiesc acest jurnal. Primele ediții conțineau circa 500 de fragmentele, edițiile ulterioare au adăugat altele. Se consideră actualmente că cea mai recentă ediție stabilită de Richard Zenith, pe care o reproduce și această ediție românească pentru prima dată completă, este ediția de referință. Noua ediție sporește cu foarte multe texte descifrate între timp. Iar traducerea a fost în întregime revizuită, beneficiind de interpretările mai noi care lămuresc textul pessoan. Reactualizarea întârziată a primei ediții beneficiază așadar de toate completările și corecturile aduse edițiilor precedente, până la această a șaptea ediție tipărită la Lisabona de Richard Zenith.

Istoricul edițiilor persoane este el însuși fascinant. Începând cu faptul că prima ediție organizată de Jacinto do Prado Coelho, cu texte transcrise de Maria Aliete Gadoz și Teresa Sobral Cunha, era publicată abia în 1982 la Editura Atica, în două volume. Deci la 47 de ani de la moartea autorului. Care tot 47 de ani a trăit. A fost ediția de referință folosită de primele traduceri apărute în limbile spaniolă, franceză, germană, italiană, suedeză, engleză ș.a. Și a fost ediția de bază pentru această *Carte a neliniștirii*.

Între timp acea ediție a fost revăzută și augmentată de două ori de Teresa Sobral Cunha (1990-1991 și 1997), care a și redispus în altă ordine materialul, introducând peste 100 de texte inedite, unele dintre ele variante ale lui Pessoa la texte deja existente, sau oferind un text de bază mai bine descifrat. În sfârșit, în

momentul în care prima traducere românească era gata, editura Assirio & Alvim publica ediția monumentală îngrijită și prefată de Richard Zenith, care renunță la multe din textele ediției Cunha, considerând că Pessoa ar fi redus și mai mult sumarul, acolo unde anumite idei se repetau. Noua ediție reorganiza încă o dată dispunerea textelor – renunțând și la orice criteriu cronologic –, comasa anumite texte care figurau ca fragmente de sine stătătoare și, mai cu seamă, oferea texte mai „curate“, descifrând multe pasaje rămase confuze în edițiile precedente. Față de excelenta ediție Zenith, prezenta ediție românească simplifică aparatul critic și referințele la variantele textului pessoan. În schimb, s-au menținut croșetele grafice care indică întreruperile sau confuziile din text, după cum urmează:

/.../ – spațiu lăsat alb de autor

[...] – fragment indescifrabil

[] – cuvânt adăugat de editor

[?] – lectură conjuncturală.

D.F.

*Prefață*¹

1. Acest text sugerează ideea că Fernando Pessoa ni-l „prezintă“ pe Bernardo Soares.

Există la Lisabona câteva restaurante sau ospătării în care, dedesubtul unei săli ceva mai prezentabile, poți găsi la subsol o altă săliță ce oferă confortul familial și tihnit al locantelor din acele orașele ocolite de calea ferată. Prin aceste subsoluri, aproape goale în timpul săptămânii, poți întâlni deseori indivizi destul de curioși, personaje lipsite de interes, din seria celor pe care viața îi ține deoparte.

Dorința de singurătate și prețurile accesibile m-au făcut, într-o anumită perioadă a vieții mele, să frecventez unul dintre aceste subsoluri. Când cinam, pe la ora șapte, întâlneam aproape întotdeauna un individ al cărui aspect, chiar dacă la început nu mă interesase, sfârșise prin a-mi atrage atenția.

Era un bărbat de aproximativ treizeci de ani, destul de înalt, care se încovoia exagerat de mult când stătea pe scaun, și ceva mai puțin odată ridicat în picioare, îmbrăcat oarecum neglijent, fără să dea însă impresia de neglijență. Pe chipul palid lipsit de orice trăsătură distinctivă se putea citi o suferință care nu accentua cu nimic lipsa generală de expresie, și era greu să-ți dai seama ce fel de suferință indica această atitudine – părea să semnaleze diverse lucruri: privațiuni, angoase, sau acel tip de suferință născută din indiferență, rezultată ea însăși din prea multă suferință.

Mânca întotdeauna puțin și fuma la sfârșit o țigaretă pe care și-o răsucea singur. Observa cu atenție persoanele din jur, nu cu un aer bănuitor, ci privindu-le cu un interes special: nu scrutându-le sumar, ci dând impresia că toate îl interesează, fără să insiste să le cerceteze chipul și trăsăturile de caracter.

Începusem să-l cunosc mai bine. Constatam că un aer de inteligență anima vag trăsăturile chipului său. Dar aspectul de om abătut, de stătută neliniște rece, invadea de îndată expresia chipului, încât era greu să descoperi altceva dincolo de toate astea.

Am aflat cu totul întâmplător, de la un chelner al restaurantului, că era funcționar la un birou comercial din apropiere.

Într-o zi a avut loc în stradă un incident, chiar sub ferestrele noastre – o bătaie cu pumnii între doi indivizi. Toți cei care ne aflam în sala de la subsol ne-am repezit la ferestre, eu odată cu ei, și de asemenea individul despre care vorbesc. Am schimbat cu el o frază banală, mi-a răspuns pe același ton. Avea o voce ștearsă, șovăielnică, vocea ființelor umane care nu mai speră nimic, fiindu-le perfect inutil să mai spere ceva. Dar era mai degrabă absurd să-i creionez un astfel de profil companionului meu vespéral de restaurant.

Nu știu însă de ce, chiar din acea zi am început să ne salutăm. Apoi, într-o seară în care întâmplarea, absurdă în sine, a făcut, poate, să ne aflăm amândoi la cină la ora nouă și jumătate, am intrat în vorbă. M-a întrebat la un moment dat dacă scriu. I-am răspuns afirmativ. I-am vorbit de revista Orpheu, care apărea de puțină vreme. A început s-o laude, chiar s-o laude insistent, spre marea mea uimire. Mi-am permis să-mi exprim stupefacția, căci arta celor care scriu la Orpheu e destinată, de fapt, unui număr restrâns de cititori. Mi-a răspuns că poate și el făcea parte dintre aceia. De altfel, adăugă tot el, această artă nu i-a adus nimic cu adevărat nou; și mai spuse timid că, neavând ce să facă, nici unde să se ducă, nici prieteni pe care să-i viziteze, nici gust pentru lectură, își petrecea și el nopțile, în camera închiriată, scriind.

*

Își mobilase – mai mult ca sigur că lipsindu-se de anumite lucruri esențiale – cu un oarecare lux, chiar dacă numai aproximativ, cele două încăperi. Avea grijă în special de scaune – de fotolii,

adânci și moi —, de draperii și covoare. Spunea că în felul acesta își alcătuisese un interior numai bun „să asigure demnitate plictiselii“. Într-o cameră mobilată modern plictiseala se transformă în disconfort, în suferință fizică.

Nimic nu l-a obligat vreodată să întreprindă ceva. Când era copil, trăise izolat. S-a întâmplat că nu s-a lăsat niciodată atras de vreun grup. Nu a mers niciodată la școală. Nu a aparținut niciodată vreunei mulțimi. S-a petrecut cu el fenomenul curios care li se întâmplă unora — sau poate că, cine știe? tuturor: împrejurările întâmplătoare ale vieții sale s-au modelat după imaginea și după tendința instinctelor sale, toate inerte și indifferente.

Nu a fost niciodată nevoit să înfrunte exigențele statului sau pe cele ale societății. S-a debarasat chiar și de rigorile propriilor sale instincte. Nimic nu l-a apropiat vreodată nici de prieteni, nici de eventuale amante. Într-un anumit fel, doar eu am fost admis în intimitatea lui. Cu toate acestea — și chiar dacă întotdeauna eu am trăit cu una din falsele lui personalități, bănuindu-l că niciodată nu m-a considerat cu adevărat prieten —, am simțit mereu că într-o zi el urma să cheme pe cineva la el ca să-i lase cartea pe care-a lăsat-o. Îmi place totuși să cred, chiar dacă la început acest lucru m-a rănit, atunci când mi-am dat seama, văzând toate lucrurile în funcție de singurul criteriu demn de un psiholog, că am rămas în acest fel prietenul său și cineva devotat scopului pentru care el m-a apropiat de sine — publicarea acestei cărți.

Până și în privința asta — și e curios să descopăr acest lucru — circumstanțele i-au fost favorabile, punându-l în contact cu cineva care avea caracterul meu și putea să-l servească.

Autobiografie fără evenimente

1.

M-am născut într-o vreme când mai toți tinerii își pierduseră credința în Dumnezeu, din același motiv din care părinții lor o avuseseră – fără să știe de ce. Atunci, cum spiritul uman tinde în mod firesc să critice fiindcă simte, și nu fiindcă gândește, mai toți acești tineri au ales Umanitatea ca pe un soi de substitut al lui Dumnezeu. Însă eu aparțin, totuși, acelei specii de oameni care se situează întotdeauna la marginea speciei lor, care nu văd doar mulțimea apartenenței lor, ci și uriașele spații existente alături. Iată de ce eu nu l-am abandonat pe Dumnezeu atât de decisiv ca ceilalți, nici n-am acceptat vreodată ideea de Umanitate. Consideram că Dumnezeu, fiind improbabil, poate să existe; astfel El putea să se facă și adorat; cât despre Umanitate, fiind o simplă idee biologică și nesemnificând altceva decât o specie animală umană, aceasta nu era mai demnă de adorație decât oricare altă specie animală. Cultul Umanității, cu ale sale rituri de Libertate și Egalitate, mi s-a părut întotdeauna o reînviere a cultelor antice, în care animalele aveau înfățișarea zeilor, sau în care zeii aveau capete de animale.

Așa că, neștiind cum să cred în Dumnezeu și neputând să cred într-o turmă de animale, eu am rămas, cum s-a întâmplat și cu alții aflați la liziera mulțimii, la acea distanță pe care toată lumea o numește în mod obișnuit Decadență. Decadența înseamnă pierderea totală a inconștienței; fiindcă inconștiența

este chiar temelia vieții. Dacă ar putea să gândească, inima s-ar opri.

Oare celui care, asemeni mie, trăiește, dar nu știe cum e să fii în viață, ce altceva îi rămâne dacă nu, așa cum li se întâmplă și altor semeni, renunțarea ca mod de viață și contemplarea pe post de destin? Ignorând ce poate însemna o viață religioasă, și neavând cum să aflui, fiindcă nu există credință obținută prin rațiune; nepuțând să-mi dirijez credința spre această abstracțiune umană și neștiind nici ce s-ar putea face cu ea în ceea ce ne privește – ne rămâne, ca motiv de a avea un suflet, contemplarea estetică a vieții. Iată cum, ținându-ne la o parte de solemnitatea tuturor lumilor, indifeerenți în fața divinului și disprețuind umanul, ne abandonăm inutil senzației, fără nici un țel, cultivată în sânul unui epicureism subtilizat, ce convenea de minune nervilor noștri cerebralizați.

Dacă din știință nu reținem decât preceptul ei central, anume că totul este supus unor legi inexorabile împotriva cărora nu se poate acționa în mod independent, căci însăși reacția noastră e provocată de acțiunea acestor legi, și constatând cât de bine se adaptează acest precept altuia, mult mai vechi, cel despre divina fatalitate a lucrurilor, renunțăm atunci la orice efort, așa cum slăbănogii renunță la exercițiile atletice, și ne adâncim în lectura unor cărți de senzație cu marele scrupul al unei erudiții trăite.

Neluând nimic în serios și considerând că nu deținem în mod sigur altă realitate decât pe cea a senzațiilor noastre, în ea ne căutăm refugiul și o explorăm așa cum am proceda cu vaste ținuturi necunoscute. Iar dacă ne dăm silința, nu numai în contemplarea estetică, dar și în ceea ce privește exprimarea modurilor și rezultatelor ei, înseamnă că proza sau versurile pe care le scriem, debarasate de intenția de a dori să convingem spiritul altcuiva sau să încercăm să-i influențăm voința, vor semăna cu o lectură făcută cu voce tare de cel care citește, pentru a-i conferi deplină obiectivitate plăcerii subiective a lecturii.

Știm cât se poate de bine că orice operă trebuie să rămână imperfectă și că cea mai precară dintre contemplările noastre

estetice va fi tocmai aceea pe care încercăm s-o fixăm prin scris. Dar totul e imperfect, nu există apus de soare atât de frumos care să nu poată fi și mai frumos, sau briză ușoară ce ne adoarme care să nu ne poată adormi și mai profund. Deci, contemplatori în egală măsură ai munților și statuilor, bucurându-ne de zilele vieții ca și de cărți, visând la toate, mai cu seamă, pentru a le converti în substanța noastră cea mai intimă, facem și noi descrieri și analize care, odată realizate, vor deveni niște lucruri străine nouă înșine, pe care le vom putea savura ca și cum ne-ar veni odată cu asfințitul soarelui.

Nu asta este și concepția pesimiștilor, de pildă a lui Vigny, pentru care viața era o închisoare, unde el împletea paie să-și găsească o distracție. A fi pesimist înseamnă a lua lucrurile în tragic, atitudine cât se poate de excesivă și inconfortabilă. Cert e că noi nu posedăm nici un criteriu de valoare pe care să-l putem aplica operei produse de noi. E sigur că producem, ca să ne distrăm, însă nu cum face prizonierul împletitor de paie ca să-și mai uite Destinul, ci mai degrabă ca o tânără care-și brodează pernele, să se distreze, nimic mai mult.

Consider că viața este un han unde trebuie să aștept până când sosește diligența abisului. Nu știu încotro o să mă ducă, fiindcă nu știu nimic. Aș putea să consider că acest han e o închisoare, fiindcă sunt constrâns să aștept închis între zidurile lui; aș putea să-l consider și loc de întâlniri plăcute, din moment ce aici mă întâlnesc cu atâția alții. Nu sunt, totuși, nici nerăbdător, nici cineva banal. Îi las în voia lor pe cei care se închid în cameră, întinși amorfi pe paturi unde așteptarea nu le aduce somnul; și-i las cu treburile lor pe cei care pălăvrăgesc în salon, de unde ajung până la mine voci și plăcute refrene muzicale. Mă postez în pragul ușii și le îngădui ochilor și urechilor mele să se bucure de culorile și sunetele acestui peisaj și fredonez în șoaptă, pentru mine singur, nedeslușitele cântece pe care le compun așteptând.

Va coborî noaptea și va sosi diligența pentru fiecare dintre noi. Mă bucur de briza de care am parte și de sufletul ce mi s-a dăruit să mă bucur de ea, nu întreb nimic, nici nu caut să știu mai mult. Dacă ceea ce las eu scris în această carte a călătoriilor va putea, recitit într-o zi de alții, să-i distreze și pe ei în timpul șederii, va fi bine. Iar dacă nu vor citi, sau de nu vor găsi nici un fel de plăcere, fi-va la fel de bine.

2.

Trebuie să fac o alegere între lucrurile pe care le detest – să aleg fie visul, pe care inteligența mea îl urăște, fie acțiunea, care îi repugnă sensibilității mele; fie acțiunea, pentru care eu nu sunt născut, fie visul, pentru care nimeni nu e născut.

Cum le detest pe amândouă, rezultă că nu aleg nimic, însă, cum – în anumite circumstanțe – am nevoie fie să visez, fie să acționez, amestec un lucru cu celălalt.

3.

Îmi place, în serile calme de vară, tihna orașului de jos, și mai cu seamă liniștea sporită, prin contrast, a cartierelor ce sunt cuprinse de agitație în timpul zilei. Rua do Arsenal, Rua da Alfândega¹, deșiratele străduțe triste, paralele cu fluviul, ce se întind spre est mai departe, liniile de cale ferată de pe chei – toate îmi fac mai ușoară tristețea când, în asemenea seri, rătăcesc în singurătatea lor. Trăiesc atunci într-o vreme de dinaintea epocii mele; mă bucur că mă simt contemporan cu Cesário Verde², și duc cu mine nu alte versuri care să semene cu ale lui, ci substanța însăși

1. Zona fostei vămi, pe cheiul fluviului.

2. Poet portughez (1855-1886).

din care versurile lui s-au născut. Duc cu mine pe aceste străzi, până la căderea nopții, senzația unei vieți care le seamănă. Pe timpul zilei străzile sunt pline de o forfotă lipsită de orice semnificație; iar pe timpul nopții sunt pline de absența oricărei forfote, ceea ce iarăși nu are vreo semnificație. Eu, în timpul zilei, sunt nul, dar în timpul nopții sunt eu. Nu există deosebiri între străzile din preajma portului și mine, doar că ele sunt străzi, iar eu suflet, și s-ar putea ca diferența să fie neglijabilă, față de ceea ce constituie esența lucrurilor. Există un destin identic, fiindcă este abstract, pentru oameni și lucruri – o desemnare la fel de indiferentă în algebra misterului.

Și mai e ceva... În timpul acestor ceasuri lente și goale urcă din străfundul sufletului meu spre gândire o tristețe a tuturor trăirilor, amărăciunea resimțită din faptul că totul este în același timp senzație a mea, dar și lucru exterior, pe care nu-mi stă în putere să-l modific. Ah, de câte ori propriile mele visuri îmi apar în față, ca lucruri, nu pentru a se substitui realității, ci ca să-mi spună cât de mult seamănă ele cu realitatea, prin faptul că le refuz și pe ele, sau pentru că îmi apar deseori din afară, asemeni tramvaiului ce cotește la capătul îndepărtat al străzii, sau ca vocea paznicului public de noapte anunțând nu se știe ce, în stil de melopee arabă, țâșnită brusc în monotonia înserării!

Trec cupluri care vor deveni viitoare familii, trec mici croitorese, două câte două, trec tineri grăbiți să vâneze plăcerile, pot fi văzuți fumându-și țigara pe drumul eternei lor plimbări cei pensionați de tot și de toate și se arată în fața diverselor uși acești vagabonzi imobili care sunt patronii micilor dughene. Cu mișcări lente, unii mai voinici, alții mai firavi, recruții somnambulizează în cete deseori gălăgioase, și mai adesea asurzitoare. Câteodată, pot fi văzuți apărând și oameni normali. La ora aceasta și în acest cartier, mașinile nu sunt prea numeroase; sunt muzicale. Domnește în inima mea o pace neliniștită, iar calmul meu e făcut din resemnare.

Mi se perindă toate acestea pe dinainte, dar nimic nu-mi spune nimic, toate sunt străine de destinul meu, străine chiar de propriul lor destin – amestec de inconștiență, de înjurături cu care împrști când îți cade o țigla în cap, sau ecourile îndepărtate ale unor voci necunoscute – salată colectivă a existenței.

4.

...iar de la înălțimea maiestuoasă a tuturor visurilor mele, iată-mă ajutor de contabil în orașul Lisabona.

Însă contrastul nu mă strivește – mă eliberează; ironia din el este chiar sângele meu. Ceea ce trebuia să mă umilească a devenit mândra mea flamură, pe care o desfășor, iar râsul cu care urma să fiu batjocorit este trâmbița ce salută și inventează aurora în care pe mine însumi mă alcătuiesc.

Ce glorie nocturnă să fii mare fără să fii nimic! Ce sumbră maiestate, cea a unei splendori necunoscute... Și simt deodată cât de sublimi sunt călugărul în deșert, schimnicul în cotlonul lui, impregnându-se fiecare de substanța lui Christos pe care o percep în pietrele și grotele sihăstriei lor.

Așa că, stând la masă în această cameră absurdă, jalnică, eu, și funcționar, și anonim, scriu cuvinte ca și cum aș dori să-mi salvez sufletul și de pe munți înalți și văști și îndepărtați mă împodobesc cu aurul unui imposibil apus de soare, pe statuia mea pe care plăcerea o acceptă, iar cu inelul renunțării împodobesc degetul meu evanghelic, bijuterie înțepenită a disprețului meu extatic.

5.

Am în fața mea cele două pagini mari ale unui greu registru; iar de pe vechiul pupitru înclinat, ochii mei oboseți ridică sufletul meu, și mai obosit decât ochii. Dacă nu ținem seama de neantul

pe care toate acestea îl reprezintă, magazinul își înșiră, până la Rua dos Douradores¹, standurile cu mărfuri perfect aliniate, vânzătorii la fel de bine aliniați, ordinea umană și calmul banalității. Se aud reverberând pe geamul vitrinelor diverse zgomote de afară, iar diversitatea lor e la fel de banală, cum banal este și acest calm neclintit din preajma etajelor.

Acum aplec alte priviri, proaspete, peste cele două pagini albe, unde cifrele mele îngrijite au consemnat rezultatele firmei. Iar mai apoi, cu un surâs ce-l păstrez pentru mine, îmi aduc aminte că viața – care conține aceste pagini cu tot felul de socoteli și mărci de țesături, cu spațiile albe, cu liniile trase la riglă și cu înscrisuri caligrafice – îi include și pe marii navigatori, pe marii sfinți, pe poeții din toate epocile trecute, iar despre ei, vast popor exilat de cei care stabilesc valorile lumii, nu află nici o însemnare.

Chiar înlăuntrul acestui registru ale cărui coperte sunt învelite într-o țesătură pe care n-aș putea-o defini se deschid porțile Indiei și ale Samarkandului, iar poezia persană, în care cel de al treilea vers nu are rimă și care nu vine din vreo țară anume, de acolo de departe, cu strofele ei, neliniștirii mele-i aduce îmbărbătare. Dar nu greșesc, scriu, fac adunări, iar rândurile continuă să se alinieze, trasate cât se poate de normal de mâna unui funcționar angajat la acest birou.

6.

I-am cerut atât de puțin vieții, însă viața mi-a refuzat chiar și acest puțin. Un rest de rază de soare, un petic de câmpie, o porție de liniște și o porție de pâine, să nu mă apese prea mult cunoașterea faptului că exist, să nu le cer nimic altora și nici ei

1. Stradă comercială din vechea Lisabonă, des evocată de Pessoa, unde autorul plasează biroul naratorului. În aceeași zonă se aflau și câteva dintre birourile pentru care lucrase Pessoa însuși.

să nu-mi ceară ceva. Chiar și asta mi s-a refuzat, cum ar refuza cineva să dea pomană, nu fiindcă n-ar avea un suflet milos, ci doar fiindcă îi este lene să-și dezbumbe mantaua.

Scriu, trist, în camera mea liniștită, singur cum am fost dintotdeauna, singur cum întotdeauna voi fi. Și mă întreb dacă vocea mea, în aparență lucru de prea puțină importanță, nu cumva încarnează substanța miilor de voci, modul câtorva mii de vieți de a se confesa, răbdarea milioanei de suflete supuse, ca și sufletul meu, destinului cotidian, visurilor inutile, speranței ce nu lasă urme.

În asemenea clipe inima îmi bate mai puternic fiindcă sunt conștient de existența ei. Trăiesc mai intens, fiindcă trăiesc mai multe lucruri. Simt în persoana mea o forță religioasă, un fel de rugăciune, aproape o plângere. Însă reacția mea în privința mea descinde din intelect... Mă zăresc la etajul patru pe Rua dos Douadores, simt că mă prinde somnul; pe bucata de hârtie scrisă abia pe jumătate văd o existență goală și lipsită de frumusețe, o țigară ieftină, o mapă de birou învechită. Eu sunt acolo, la etajul patru, luând la rost viața! exprimând ceea ce simt sufletele! făcând proză, ca geniile și celebritățile! Eu, acolo, pur și simplu!...

7.

Astăzi, în timpul uneia dintre acele reverii fără țintă, dar și fără demnitate, care constituie o bună parte din substanța spirituală a vieții mele, m-am simțit eliberat pentru totdeauna de Rua dos Douadores, de patronul Vasques, de contabilul Moreira și de toți funcționarii de la birou, de băiatul de curse, de băiatul de serviciu și de pisică. Aveam în somn senzația eliberării mele, ca și cum Mările Sudului mi-ar fi oferit să descopăr insule minunate. Iar acolo să nu fac nimic, să mă consacru plăcerilor artistice și împlinirii intelectuale a ființei mele.

Dar brusc, în cursul acestei reverii – ce se desfășura într-o cafe-nea, pe timpul modestei pauze de prânz –, o impresie de stânjenală începu să mă asalteze din interiorul visării: am simțit că mi-ar fi părut rău. Da, o spun fără ezitare: mi-ar fi părut rău. Patronul Vasques, contabilul Moreira, casierul Borges, băieți buni cu toții, băiatul de serviciu care acceptă de bunăvoie să-mi ducă plicurile la cutia de scrisori, puștiul cu comisioanele, bun la toate, chiar și pisica prietenoasă – toate au devenit o parte a vieții mele; n-aș putea să le abandonez fără să plâng, fără să înțeleg că această mică lume, cât mi s-a părut ea de rea, este o parte din mine însumi ce ar fi rămas cu ei, iar separarea ar fi însemnat pentru mine o înjumătățire, soră cu moartea.

De altfel, dacă i-aș părăsi mâine pe toți, dacă m-aș debarasa de acest costum tipic pentru Rua dos Douradores, de ce altceva m-aș putea agăța (fiindcă va trebui să mă agăț de ceva)? ce altă uniformă aș îmbrăca (știut fiind că va trebui să îmbrac ceva)?

Toată lumea are un patron Vasques, vizibil pentru unii, invizibil pentru alții. În ceea ce mă privește, el se numește realmente Vasques, e un bărbat sănătos, agreabil, uneori cam repezit, dar nu cu ranchiună, animat de propriile-i interese, dar drept, posedând un simț al justiției ce le lipsește multor mari genii și altor minunate exemplare ale civilizației umane, de dreapta sau de stânga. Unii ar putea să vadă vanitate, poftă nesățioasă de îmbogățire, de glorie, de nemurire... Eu îl prefer ca patron pe Vasques omul, mai accesibil, în momentele dificile, decât toți patronii abstracți din lume.

Considerând că eu câștig prea puțin, într-o zi un prieten, membru într-o societate comercială ce prosperă grație relațiilor cu statul, mi-a spus: „sunteți cam exploatat, Soares¹“.

1. În prima ediție a *Cărții neliniștirii*, apărea numele Borges. Ediția Zenith corectează aparentul lapsus. Dar poate fi vorba și de o confuzie intenționată, voind să sugereze faptul că Soares era atât de șters, încât putea fi confundat chiar și de „prieteni“ cu colegul său Borges.

Cuprins

<i>Un contabil argonaut</i>	5
<i>Notă asupra ediției</i>	15
Prefață	19
Autobiografie fără evenimente	25
Mari texte	495
Apendice	585